

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

LUCIJA SAMBOL
ZAVRŠNI RAD

PROCJENA UČESTALOSTI I
MANIFESTACIJE NEPOŽELJNIH
OBLIKA PONAŠANJA U DJECE
PREDŠKOLSKE DOBI

Zagreb, srpanj 2019.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
Čakovec

PREDMET: Inkluzivna pedagogija

ZAVRŠNI RAD

Ime i prezime pristupnice: LUCIJA SAMBOL

TEMA ZAVRŠNOG RADA: Procjena učestalosti i manifestacije nepoželjnih oblika ponašanja u djece predškolske dobi

MENTORICA: izv.prof.dr.sc. Jasna Kudek Mirošević

SUMENTOR: dr.sc. Zlatko Bukvić

Zagreb, srpanj 2019.

SADRŽAJ

SAŽETAK	
SUMMARY	
1. UVOD	1
1.1. Općenito o ponašanju.....	2
1.2. Prosocijalno ponašanje.....	4
2. EMOCIONALNI RAZVOJ DJECE	5
3. UVJETOVANOST I MANIFESTACIJA NEPOŽELJNIH PONAŠANJA DJECE.....	6
3.1. Hiperaktivni poremećaj (ADHD).....	7
3.2. Poremećaji u ponašanju.....	8
3.3. Poremećaj iz spektra autizma (PAS)	10
3.4. Autoagresivno i agresivno ponašanje djeteta	11
3.5. Poremećaji eliminacije	12
3.5.1. Enkopreza	12
3.5.2. Enureza	13
4. METODE ISTRAŽIVANJA.....	14
4.1. Svrha i cilj istraživanja	14
4.2. Ispitanici	14
4.3. Mjerni instrument	14
4.4. Postupak	14
4.5. Rezultati.....	15
5. ZAKLJUČAK	24
6. LITERATURA.....	25
PRILOZI	28
Kratka biografska bilješka.....	28
Izjava o samostalnoj izradi rada	29
Izjava o javnoj objavi rada	Pogreška! Knjižna oznaka nije definirana.

SAŽETAK

Nepoželjni oblici ponašanja predstavljaju prepreku psihofizičkom razvoju djeteta koje ih pokazuje. Nepoželjno ponašanje djece odnosi se na svako ponašanje koje utječe na djetetov socijalni, emocionalni i kognitivni razvoj, koji šteti ili ugrožava dijete te ostalu djecu i odrasle. Neki od nepoželjnih oblika ponašanja su: svađanje, galama, uzimanje i uništavanje igračaka, zadirkivanje, ometajuće ponašanje za stolom i tijekom aktivnosti.

Nepoželjne oblike ponašanja u nekim slučajevima manifestiraju i djeca s teškoćama u razvoju poput poremećaja iz spektra autizma, hiperaktivnog poremećaja i djeca usporenog kognitivnog razvoja. Ove teškoće u razvoju često obilježavaju hiperkineza, teškoće usmjeravanja pažnje, impulzivne reakcije, burno reagiranje na podražaje iz okoline zbog preosjetljivosti osjetilnih sustava, agresivno i destruktivno ponašanje i drugi. Osim toga, neurorazvojne osobitosti u nekoj mjeri ograničavaju potencijal djece da na uobičajeni način doživljavaju okolinu, prihvataju i razumiju pravila društvene sredine i smanjenih su sposobnosti učenja imitacijom i modeliranjem.

Za potrebe ovog rada pristupilo se procjeni učestalosti i manifestacije ponašanja koja se u okolini doživljavaju kao nepoželjna. Procjenu učestalosti i manifestacije vršili su odgajatelji u predškolskim ustanovama Sjeverozapadne Hrvatske. Rezultati provedenog istraživanja pokazuju da se većina ispitanika susrela s djecom koja iskazuju nepoželjne oblike ponašanja, no međutim se ona rijetko manifestiraju u odgojno – obrazovnim skupinama dječjeg vrtića.

Ključne riječi: nepoželjni oblici ponašanja, djeca, poremećaji, učestalost, manifestacija

SUMMARY

Undesirable forms of behavioral patterns is an obstacle to the psychophysical development of a child who shows them. Undesirable behavior in children refers to any behavior that affects the child's social, emotional and cognitive development, which damages or endangers the child and or other children and adults. Some of the undesirable forms of behavior are: quarrels, children noise, overtaking and destroying toys, teasing, and disruptive behavior at the table and or during the activity.

Undesirable behavioral patterns in some cases are also manifested by children with developmental disabilities such as autism spectrum disorders, hyperactive disorder, and slow-cognitive development. These developmental difficulties are often characterized by hyper kinesis, attention distracting difficulties, impulsive responses, a blatant reaction to stimuli from the environment due to sensory system sensitivity, aggressive and destructive behavior and others. In addition, nonverbal personality to a certain extent limits the potential of children to perceive the environment, accept and understand the rules of the social environment, as well as imitating and modeling skills which are being reduced.

For the purpose of this paper, an appraisal of frequency and manifestation of behaviors that are perceived as undesirable in the environment has been accessed. Appraisal of frequency and manifestations were conducted by educators in pre-school institutions of Northwestern Croatia. The results of conducted research show that the most of respondents have encountered children who exhibit unwanted behavioral patterns, but they rarely manifest themselves in the educational groups of kindergarten.

Keywords: Unwanted forms of behavior, children, disorders, frequency, manifestation

1. UVOD

Odgojitelji se tijekom rada u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja susreću s mnogim izazovima u odgojno – obrazovnom radu s djecom. Među tim izazovima svakako je važno istaknuti nepoželjna i neprimjerena ponašanja neke djece, a koja su usmjerena na odgojitelje, drugu djecu i njihovu neposrednu okolinu. Unatoč tome što se nepoželjni oblici ponašanja djece lako uočavaju, njihovo mijenjanje predstavlja izazov ne samo za odgojitelja već i za samo dijete. Nepoželjni oblici ponašanja predstavljaju prepreku psihofizičkom razvoju djeteta koje ih iskazuje te djeci koja borave u istoj odgojno – obrazovnoj skupini.

Manifestacija nepoželjnih oblika ponašanja djece s vremenom postaje učestalija ukoliko reakcijama okoline dolazi do njihovog potkrepljivanja i podržavanja. Često se nepoželjna ponašanja vezuju uz neke razvojne teškoće i poremećaje, ali oni svakako nisu njihovo temeljno obilježje. Među najistaknutijima su poremećaji iz spectra autizma, poremećaj pažnje i hiperaktivnosti, značajne intelektualne teškoće i mentalni poremećaji. Neka od ponašanja mogu biti štetna ili opasna za samo dijete koje se tako ponaša i za njegovu neposrednu i širu okolinu.

Cilj ovoga rada je iskazom odgojitelja procijeniti koliko često djeca u dječjim vrtićima Sjeverozapadne Hrvatske pokazuju nepoželjne oblike ponašanja te na koji način se ti oblici manifestiraju u odgojno – obrazovnim skupinama.

1.1. Općenito o ponašanju

Ponašanje svakog djeteta rezultat je genetskih/bioloških, socijalnih i okolinskih faktora. Dijete uči ponašanju preko kulture u kojoj djeluje i odrasta (npr. vrijednosti, vjerovanja, običaji i vještine društvene skupine) što potvrđuje sociokulturalna teorija Vigotskog. Djeca usvajaju načine mišljenja i ponašanja svoje kulture socijalnom interakcijom, osobito zajedničkim razgovorima te suradnjom s članovima društva i širom zajednicom. Naime, Vigotski smatra da komunikacija koja se događa između djece i odraslih te koja pomaže djeci u usvajanju aktivnosti važnih u kulturi, s vremenom postaje važan dio djetetovog mišljenja (Berk, 2008). Nadalje, djeca usvajaju bitna obilježja dijaloga, te internaliziraju sposobnost unutarnjeg govora koji upravlja njihovim mišljenjem, ponašanjem te usvajanjem novih vještina (Berk, 2008).

Američki psiholog Urie Bronfenbrenner osmislio je teoriju ekoloških sustava koja čovjeka promatra kao osobu koja se razvija unutar složenog sustava odnosa između slojeva okoline koja ga okružuje. Bronfenbrenner zamišlja okolinu kao niz povezanih struktura koje uključuju obitelj, školu, susjedstvo, radno mjesto i brojna druga okruženja u kojima se odvija čovjekov život (Berk, 2008).

Počinje sa mikrosustavom, unutrašnjim slojem okoline koji je djetetu najbliži sloj okoline, a obuhvaća odnose djeteta koje se razvija te njegovu neposrednu okolinu. Ona utječe na djetetov razvoj, no i dijete utječe na okolinu u kojoj se nalazi. Da bi se mogao razumjeti razvoj na ovoj razini, važno je da odrasli utječu na djetetove karakteristike koje su pod utjecajem socioloških i bioloških činitelja, iz razloga što na ponašanje odraslih utječe djetetov tjelesnih izgled, osobine ličnosti te sposobnosti (Berk, 2008).

Prema teoriji ekoloških sustava ljudi su stvaratelji svoje okoline, pa oni i njihove okoline zajedno stvaraju mrežu međusobno povezanih utjecaja (Berk, 2008). S obzirom da socijalne potrebe djece pripadaju skupini potreba povezanosti, one označavaju odnose pojedinca i obitelji, prijatelja te suradnika. Prema dr. Williamu Glasseru potrebe su: potreba za preživljavanjem i opstankom, potreba za pripadanjem, potreba za moći, potreba za slobodom te potreba za zabavom. Dok je vrlo značajna i Maslowljeva hijerarhija potreba. Abraham Maslow naglašava da

granice nisu čvrste i strogo određene, već da su one relativno fleksibilne. Naglašeno je da se potrebe ne moraju kod svakog čovjeka javljati istim redoslijedom, niti ih istim redoslijedom treba zadovoljavati (Miljak, 2009). Pa tako Miljak (2009) navodi potrebe prema Maslowu: fiziološke potrebe, potrebe za sigurnošću, potrebe za ljubavlju, za poštovanjem te potrebe za samoostvarenjem.

Nadalje se kod djece može javiti i instrumentalno ponašanje koje se odnosi na svako ponašanje koje je usmjereno ka nekom cilju, odnosno svaka aktivnost koja će dovesti do zadovoljenja nekog motiva (Grgin, 1997). Uz instrumentalno javlja se i uvjetovano ponašanje, što označava ponašanje koje se može ojačati primjenom različitih vrsta potkrepljenja koja slijede nakon njega kao što su npr. hrana, pohvala, prijateljski osmijeh i slično (Berk, 2008). Berk (2008) navodi da se ponašanje može oslabiti primjenom kazni (npr. neodobravanje ili uskraćivanje privilegija). Naime, kod takvih iskazivanja ponašanja postoje postupci za eliminaciju nepoželjnih ponašanja i jačanje poželjnih reakcija što se još naziva i modifikacijom ponašanja. Bouillet (2010) navodi da je u poticanju djelotvornih ponašanja moguće koristiti sljedeće tehnike modifikacije ponašanja djeteta:

- a) gubljenje privilegija – slijedom načela pozitivne discipline, dijete je unaprijed informirano o dostupnim privilegijama ako njegovo ponašanje bude primjereno (važno je da odrasla osoba djetetu daje točne informacije o tome koje točno ponašanje u kojem intenzitetu dovodi do gubljenja privilegija te na koliko dugo se one gube)
- b) isprika – ako odrasla osoba uočava da je dijete svjesno neprimjerenosti svog ponašanja i želi se ispričati, dijete može pripremiti ispriku
- c) modeliranje – odrasla osoba korištenjem pozitivne povratne informacije pohvaljuje dijete svaki puta kada ono manifestira nepoželjno ponašanje
- d) nagrađivanje – nije unaprijed najavljeno te ga je moguće koristiti ako je usklađeno s djetetovim željama kad dijete dulje vrijeme ustraje u poželjnom ponašanju, posebno ako je u tome uspješno
- e) provjera pravila ponašanja – odrasla osoba u osobnom kontaktu, koristeći JA poruke, izražava način na koje je određeno ponašanje djeteta djelovalo na nju, podsjeti ga na zajednička pravila i obveze te mu nudi priliku da prihvati dogovorene posljedice kršenja pravila i izabere drugačije ponašanje
- f) time – out – odnosi se na udaljšavanje djeteta iz njemu teško podnošljive situacije

(3 – 5 minuta ili ako je potrebno i dulje), ne smije nalikovati kažnjavanju, već je usmjerena smirivanju djeteta

1.2. Prosocijalno ponašanje

„Predškolsko i rano školsko doba razdoblje je najintenzivnijega socijalnoga i kognitivnog razvoja, te obilježava cjelokupni razvojni proces čovjeka.“ (Žižak i Bouillet, 2003, str. 64). Djeca koja odrastaju u socijalnoj deprivaciji nemaju optimalne razvojne poticaje, a ni adekvatne modele društveno prihvatljivog ponašanja, pa se rizik zanemarivanja i zlostavljanja djece time povećava.

Prosocijalno ponašanje važan je aspekt razvoja djece od rane do odrasle dobi te se odnosi na dobrovoljna djela koja služe tome da se pomogne drugoj osobi ili grupi. Namjera prosocijalnog ponašanja je da ima pozitivne posljedice za druge, a ona se provodi iz različitih razloga kao npr. ako je motivirana iz sebičnih razloga ili pak zbog toga što stvarno suosjeća i brine se za druge (Eisenberg i Mussen, 1989). Mnogo čimbenika utječe na prosocijalno ponašanje: biološki čimbenici, utjecaj kulture i iskustva socijalizacije, kognitivni procesi, emocionalna reagiranja, ličnost, osobne varijable kao što je društvenost te situacijski uvjeti i okolnosti (Brajša – Žganec i Slunjski 2007). Na prosocijalno ponašanje važan utjecaj ima kultura kojoj dijete pripada. Neka osoba može naučiti određene prosocijalne reakcije, ali ih ne iskazuje u svim životnim prilikama i uvjetima. Razvoj prosocijalnog ponašanja povezan je s moralnim i kognitivnim razvojem te razvojem empatije. Pa su tako prosocijalno ponašanje i empatija pokazatelji dječjega kompetentnog ponašanja i dobrog socioemocionalnog funkcioniranja (Brajša – Žganec i Slunjski 2007). Suprotna pojava prosocijalnog ponašanja predstavlja društveno neprihvatljivo ponašanje, odnosno ono koje se shvaća kao antisocijalna pojava namjernog nanošenja povrede ljudima ili vlasništvu.

Djeca i mladi posebno su podložni različitim odgojnim ponašanjima roditelja, vršnjaka, prijatelja, medija i drugih socijalnih sredina pa je tako moguće da se djecom manipulira s ciljem odvođenja u često imaginarni svijet. Stručnjaci različitih znanstvenih područja pokušavaju naći odgovor na pitanje zašto neka djeca i mladi koji su izloženi rizičnim činiteljima ne usvajaju rizično ponašanje, dok oni koji se nalaze u istim ili sličnim okolnostima tome ne podliježu. (Jessor, 1998; Uzelac, Bouillet, 2007; Bašić, 2009).

2. EMOCIONALNI RAZVOJ DJECE

Emocije su glavni pokretač raspoloženja svakoga pojedinca, njegovog odnosa s drugim ljudima i cijeloga društvenog života. Emocije povezuju dijete sa okolinom u kojoj se ono nalazi, s događajima te stvarima (Oatley i Jenkins, 2000). Djeca uz pomoć razumijevanja vlastitih emocija i emocionalnih stanja drugih, uče obrasce ponašanja koji im pomažu u odnosima s drugim ljudima. Djeca se već od ranog djetinjstva razlikuju u doživljavanju određene emocije, kako oni reagiraju na određene emocije kod sebe i kod drugih.

Od rođenja su djeca u interakciji s okolinom te pokazuju svoje osjećaje i uče prepoznavati i kontrolirati svoje emocije (Brajša - Žganec i Slunjski 2007). Naime, kod prepoznavanja emocija postoji i prkosno ponašanje, odnosno ponašanje u kojemu dijete zauzima jak negativistički stav, tvrdoglavo je i sklono kontroliranju emocija. Dijete koje iskazuje prkosno ponašanje ne voli promjene, vrlo je uporno i energično te je organizirano i odlučno (Greenspan, 2004). Postoje i djeca koja su „nepažljiva“ odnosno često smetena i zaboravljiva, s kojima je teško stupiti u verbalni razgovor zbog toga jer teško pronalazi riječi kojima bi se izrazilo, a to ga čini rastresenim. Dijete koje je dobro u verbalnom izražavanju može imati probleme u motoričkim vještinama, pa bi trebalo kombinirati jednu i drugu vještinu (Greenspan, 2004).

Za sve teorije emocija zajedničko je da se one sastoje od niza povezanih reakcija na određenu situaciju ili događaj. Emocije omogućuju odnos pojedinca s nekim objektom i/ili događajem, one su uz to intenzivne, kratkotrajne te praćene brojnim fiziološkim promjenama i dovode do prekida trenutnog ponašanja (Brajša – Žganec, 2003). Regulacija emocija kod djece u ranom djetinjstvu razvija se kroz interakciju s članovima obitelji te iz dječjeg prirođenog temperamenta. Dijete u interakciji s okolinom uči modificirati svoje emocije, nositi se s frustracijom te uživati u drugima, prepoznavati opasnost, prevladavati strah i tjeskobu kako bi uspješno prihvatilo interpersonalno funkcioniranje (Brajša – Žganec, 2003).

3. UVJETOVANOST I MANIFESTACIJA NEPOŽELJNIH PONAŠANJA DJECE

Nepoželjno ponašanje kod djece odnosi se na svaki oblik ponašanja koji utječe na djetetov kognitivni, socijalni i emocionalni razvoj, koji šteti ili ugrožava dijete, drugu djecu ili odrasle, koji stavlja dijete u visoki rizik za kasnije socijalne probleme ili školski uspjeh (Silov, 2015). Nepoželjni oblici ponašanja prepreka su manifestaciji psihofizičkog razvoja djeteta te ostaloj djeci u odgojno – obrazovnoj skupini dječjeg vrtića, dok s druge strane postoje poželjne socijalne vještine koje su naučeni oblici ponašanja, odnosno uvježbane sposobnosti poput samokontrole, impulzivnog i neprimjerenog ponašanja. Neki od nepoželjnih oblika ponašanja su svađanje, galama, psovanje, vrijeđanje, ugrizi, povlačenje za kosu, otimanje i uništavanje igračaka i/ili radnog materijala, zadirkivanje, nedopuštanje igre s drugom djecom u skupini (Sindik, 2013).

U nepoželjne oblike ponašanja ubrajaju se sva ponašanja koja ne odgovaraju očekivanjima društva ili određenim društvenim normama te koja su štetna za funkcioniranje neke grupe ili društva (Sindik, 2013). Ponekad je u dječjim slučajevima riječ o osveti ili zastrašivanju, ali i o obrani sebe i drugih, o pružanju otpora te pokušajima nametanja vlastitog mišljenja. (Haug – Schnabel, 1996). Radi se o mnogobrojnim oblicima agresivnog ponašanja i djelovanja koje kod djece rane i predškolske dobi znači da ili obranu nečega ili borbu za nešto.

Utjecaj obiteljskog zdravlja te utjecaj socijalne okoline prvobitno utječu na razvoj djeteta. (Nikolić, Marangunić i sur., 2004). Postupak promatranja odnosa majka – dojenče vrlo je značajan zbog toga ako dijete majci ne odgovori rezultatima koji se očekuju od zdrave djece te životne dobi, može se sumnjati u zastoj u razvoju čiji uzrok bi trebalo dijagnosticirati. Prevencija se ne svodi samo na otkrivanje bolesti, već postaje element zdravstvene zaštite okoline s perspektivom unaprjeđenja zdravlja. Kod djece može se javiti i vulnerabilnost djeteta, što označava stanje najmanje otpornosti na oštećenja i agresiju. (Nikolić i sur., 2004). Pa ona tako ovisi o biološkim i psihičkim mehanizmima, a može nastati iz interakcije genskih čimbenika i čimbenika djetetove okoline.

3.1. Hiperaktivni poremećaj (ADHD)

Poremećaj pažnje s hiperaktivnošću ili bez nje označava se kao neuro – biološki poremećaj, pri čemu se uz neurološke probleme ponašanja mogu javiti i sekundarni psihički problemi i poremećaji interakcije. Taj poremećaj karakteriziran je hiperkinezom, poremećajem pozornosti te impulzivnosti. Poremećaj pažnje s hiperaktivnošću udružen je s određenim poremećajima razvoja, u području govora i pisanja te nepoželjnim oblicima ponašanja. Nikolić i sur., (2004) navode simptome nepažnje koji traju više od šest mjeseci:

- a) često ima poteškoća s održavanjem pažnje u igru
- b) često ne prati upute i ne dovršava zadatke
- c) često ima poteškoća s organiziranjem zadataka i aktivnosti
- d) često izbjegava, ne voli ili odbija zadatke koji zahtijevaju dulji napor

Također navode znakove hiperaktivnosti kod djece:

- a) često tresu rukama ili nogama ili se vrpole na stolicu
- b) često pretjerano trče ili se penju u situacijama u kojima je to neprikladno
- c) često imaju teškoća ako se trebaju mirno i tiho igrati ili se baviti slobodnim aktivnostima

Znakovi impulzivnosti:

- a) često „istrčavaju“ s odgovorima prije nego što je dovršeno pitanje
- b) često imaju teškoća s čekanjem reda
- c) često prekidaju ili ometaju druge

Prema genetičkim istraživanjima, očevi i majke s deficitom pažnje i/ili hiperaktivnim poremećajem i sami su u djetinjstvu imali takav poremećaj. Nikolić i sur., (2004) navode da je nemir u dječjoj dobi povezan s alkoholizmom, histerijom te da simptomi nemira iz dječje dobi prelaze genski od roditelja do roditelja. Velik broj autora kod ovog poremećaja razlikuje jezgrovne, esencijalne ili primarne simptome te prateće ili sekundarne simptome ADHD – a:

- a) JEZGROVNI SIMPTOMI su hiperaktivnost, poremećaj pažnje i impulzivnost, drastične promjene raspoloženja, niska tolerancija na

frustracije. Najčešće obilježje takvog poremećaja je hiperaktivnost koja se pokazuje u grubo motoričkom ponašanju (npr. skakanje, trčanje) i fino motoričkom (vrpoljenje, koprcanje) koje je prisutno kod kuće ili u dječjem vrtiću. Sljedeće bitno obilježje je poremećaj pažnje, tj. nesposobnost djeteta da zadrži pažnju. U ovom obilježju djeca su nesposobna sudjelovati u aktivnostima (uključujući i igru) primjerenim njihovom uzrastu (Nikolić i sur., 2004).

- b) PRATEĆI ILI SEKUNDARNI SIMPTOMI – djeca koja imaju ove simptome imaju velike teškoće u učenju, tj. imaju problem u obrađivanju informacija. Djeca imaju teškoće u reprodukciji riječi, rečenica i slova te dešifriranju tonova ili crteža.

Ako bi se uzelo u obzir dječje nametljivo ponašanje u okolini, ono se mijenja ovisno o dobi djeteta te ne mora biti nužno. Poremećaj pažnje s hiperaktivnošću općenito se smatra s osnovom u mozgu. Danas se pouzdano zna da to svakako nije nedostatak roditeljske brige, pretjerano gledanje televizije, neadekvatna prehrana ili poremećaj u lučenju nekih hormona, iako svi nabrojeni čimbenici mogu utjecati na jačinu simptoma (Jurin i Sekušak – Galešev, 2008). Dr. Robert Melillo objavio je knjige „Isključena djeca“ i „Program ravnoteže mozga“ te je učinio veliki korak svojim istraživanjima. U navedenim knjigama dr. Robert Melillo razmatra holistički te prepoznaje zahvaćenost cijelog tijela, a ne samo mozga. Poremećaj pažnje s hiperaktivnošću manifestira se različitim simptomima, no zapravo je uzrok neravnoteža u mozgu. To znači da je smanjena sinkronizacija između dviju polutki mozga, što ometa polutke u uspješnoj komunikaciji i integraciji informacija, pa mozak ne može funkcionirati kao jedinstven sustav. Taj disbalans nastaje kod sazrijevanja mozga, gdje se jedan dio razvija brže od drugoga (Melillo, 2016). Dr. Melillo navodi da ako se uskladi funkcioniranje polutki, odnosno ako se postigne da se slabije razvijeni dio mozga razvije i dosegne razinu funkcioniranja razvijenijeg dijela, simptomi nestaju, a time i poremećaj.

3.2. Poremećaji u ponašanju

Djeca s poremećajem ponašanja imaju velikih teškoća u slijeđenju pravila i ponašaju se na socijalno prihvatljiv način. Okolina ih obično vidi kao „loše“ nego kao mentalno bolesne (Nikolić i sur., 2004). Da bi se mogli definirati poremećaji u

ponašanju, potrebno je zadovoljiti više kriterija – problematično ponašanje predstavlja odstupanje od društveno prihvatljivog ponašanja određene sredine za specifičnu dob i spol djeteta te situaciju, konstantna prisutnost problematičnog ponašanja u različitim okruženjima, prisutnost više oblika problematičnih ponašanja, nedostatnost redovnih intervencija u školi ili okolini u rješavanju problema te ponašanja koja su više nego očekivani odgovor na stresne uvjete u okolini (Mihić i Bašić, 2008). Poremećaji u ponašanju pojave su u kojima dijete kroz duže vrijeme i intenzivno ugrožava svoje svakodnevno funkcioniranje na više životnih područja i/ili ugrožava druge (Bouillet, 2010). Posljedice tog ponašanja su različite i negativne u sadašnjosti i u budućnosti, kako za dijete, tako i za druge pojedince i društvene grupe. Radi se o ponašanjima koja zahtijevaju reakciju specijaliziranih stručnjaka i institucija. Bouillet (2010) navodi da je moguće i potrebno utjecati na sve oblike rizičnog ponašanja i na teškoće u ponašanju. Intervencija prema djeci koja manifestiraju poremećaje u ponašanju zahtijeva uključivanje svih službi u zajednici (centri za socijalnu skrb i domovi zdravlja) ali opet uz aktivno sudjelovanje odgojno – obrazovnih djelatnika i obitelji djeteta (Bouillet, 2010).

Neki od oblika ponašanja djece s poremećajima u ponašanju su:

- a) fizička agresivnost
- b) često laganje
- c) fizička okrutnost prema ljudima ili životinjama

Poremećaji u ponašanju najčešće se pojavljuju u svim okruženjima; kod kuće, u školi i grupi – u kasnom djetinjstvu ili adolescenciji, a povremeno ranije u predškolskom razdoblju. Osobine djece s poremećajima u ponašanju su impulzivnost i slaba tolerancija na frustraciju te niska razina samopouzdanja. Fizička agresija i loši odnosi među vršnjacima češći su u dobi prije puberteta. Ponašanje se može manifestirati i kod pojedinaca koji su skloni osamljivanju kao i kod onih koji su u grupi (Nikolić i sur., 2004). Nikolić i sur. (2004) navode da je problem poremećaja u ponašanju bio – psiho – socijalni. Biološki čimbenici pokazuju prirodne nenormalnosti kromosoma, neurološka oštećenja (cerebralna paraliza ili epilepsija) i bolesti živčanog sustava. Psihološki čimbenici djecu tjeraju da pođu u potragu za nekim imaginarnim ciljem, odnosno zbog određenih problema bježe od svoje okoline, a takvim ponašanjem kreću prema ispunjenju svojih imaginarnih ciljeva.

3.3. Poremećaj iz spektra autizma (PSA)

Nikolić i sur. (2000) navode da autizam kao pedopsihijatrijska bolest sadrži brojne disfunkcije neurobiološkog, psihodinamskog ili genetičkog aspekta. Poremećaj iz spektra autizma je neurorazvojni poremećaj koji karakteriziraju nedostaci u socijalnoj komunikaciji i interakciji te ograničeni stereotipni pokreti i obrasci ponašanja. Autizam se manifestira do 30. mjeseca djetetovog života, no može se razviti i kasnije pa se tada naziva sekundarni autizam (od 4. do 5. godine života). Pod pojmom autizma u općoj psihijatriji označava se i jedan od poremećaja doživljaja vlastite osobnosti pri kojem se bolesnik povlači u sebe, u vlastiti psihotični svijet želja, fantazije, magičnosti i strahovanja. Rani dječji autizam se ubraja u sveobuhvatne razvojne poremećaje, smetnje obilježene oštećenjima u socijalnim interakcijama i načinu komuniciranja te ograničenim, stereotipnim i ponavljajućim rasponom aktivnosti i zanimanja (Nikolić i sur., 2000). Oblici ponašanja koje iskazuju djeca s poremećajem iz spektra autizma pokazuju da ne mogu podnijeti jake bolove pri autoagresivnoj aktivnosti u kojoj su potpuno neosjetljivi na bol ili im nanošenje ozljeda donosi ugodu. Autistična djeca imaju velike razlike u neverbalnom i verbalnom dijelu inteligencije. Verbalni koeficijent im je puno niži od neverbalnog koeficijenta, što pokazuje da autistična djeca imaju česte i posebne sposobnosti. Prema Dijagnostičkom i statističkom priručniku za mentalne poremećaje Američke psihijatrijske udruge (DSM V, 2014), postoji pet dijagnostičkih kriterija poremećaja iz spektra autizma:

- a) socijalna komunikacija (npr. odstupanja u socijalno – emocionalnoj uzajamnosti, u neverbalnim komunikacijskim ponašanjima, u razvijanju, održavanju i razumijevanju međuljudskih odnosa)
- b) ponašanje (stereotipni i ponavljajući motorički pokreti, korištenje objekata na repetitivan način, nefleksibilno pridržavanje rutina, hiper ili hipo osjetljivost na podražaje iz okoline)
- c) dob – pojavljuje se u ranom djetinjstvu, do 3. godine života, iako se znakovi mogu uočiti tek kada društvena očekivanja prijeđu granicu sposobnosti djeteta
- d) funkcioniranje – otežano snalaženje u radnom okruženju te drugim

društvenim okruženjima

- e) udružene teškoće u razvoju – autizam se utvrđuje ako je socijalna komunikacija ispod generalnog statusa osobe)

Oštećenje socijalnog razvoja, što je karakteristično za poremećaj iz autističnog spektra, povezano je s zakašnjelim i izmijenjenim razvojem jezika i govora s određenim specifičnostima, hiperaktivnost i poremećaji spavanja, problemi s izljevima bijesa, agresivno i destruktivno ponašanje (što ne mora uvijek biti slučaj) te poremećaji prehrane (Mamić, Fulgosi – Masnjak, 2014). Osobitosti djece s poremećajem iz autističnog spektra odražavaju se na brojne funkcije kao što su planiranje i započinjanje aktivnosti, vremenska organizacija ponašanja, sposobnost zadržavanja emocija, kognitivna fleksibilnost (Sekušak – Galešev, Frey Škrinjar i Masnjak, 2015) što utječe na odgoj i obrazovanje djece s tom teškoćom, osobito ako je autizam udružen sa smanjenim intelektualnim teškoćama ili drugim pridruženim teškoćama.

3.4. Autoagresivno i agresivno ponašanje djeteta

Agresija je društveno neprihvatljivo ponašanje s namjerom da se ljudima ili imovini nanese šteta (Vasta, Haith i Miller, 1997). U predškolskoj dobi agresivnost je najizraženija, a razlog tome su ispadi bijesa te agresivna ponašanja koje nestaju u ranoj školskoj dobi. Agresivno ponašanje počinje se manifestirati vrlo rano u djetinjstvu, iz razloga jer u prve dvije godine života dijete ima dovoljno razvijene osobine koje su potrebne za agresivno ponašanje, pa se neke od reakcija u toj dobi već smatraju agresivnošću. Agresivnost sadrži dvije važne karakteristike: 1. ponašanje čija je svrha naštetiti nekomu, 2. žrtva koja percipira da je povrijeđena (Harre i Lamb, 1983; prema Underwood, 2004). U ranom djetinjstvu autoagresivna ponašanja pojavljuju se usporedno s autoerotskim aktivnostima kojima je objekt vlastito tijelo. Jedna od navika djece agresivnog ponašanja je da udaraju glavom najčešće u zid ili u neki drugi tvrdi predmet. To udaranje glavom najbliže je psihopatologiji, a katkad može izazvati vrlo ozbiljne tjelesne ozljede (Nikolić i sur., 2004).

Agresivnost se prema vrsti dijeli na verbalnu i fizičku, a prema uzrocima pojavljivanja na emocionalnu i instrumentalnu agresivnost. Emocionalna agresivnost, odnosno impulzivna ili ekspresivna agresivnost motivirana je emocionalnim

primjenama u organizmu. Nadalje, instrumentalna agresivnost je motivirana da se teži za postignućem nekih vanjskih ciljeva (Brajša – Žganec, 2003).

U dobi do 5 godina bijes i tjelesna agresivnost uobičajeni su (Čakić, 2014). Za razvoj dječjeg agresivnog ponašanja model su roditelji, pa tako djeca čiji roditelji ne prihvaćaju agresivno ponašanje i koju roditelji ne kažnjavaju, budu manje agresivna. Na razvoj agresivnosti utječe i socijalna okolina, posebno braća i sestre. Cijela interakcija u obitelji utječe na sve vrste ponašanja kod djece, a vjerojatnost da će se razviti agresivna ponašanja je veća što je agresivnije ponašanje uočljivije u socijalnoj okolini djeteta (Brajša – Žganec, 2003).

Istraživanje procjene učestalosti i manifestacije nepoželjnih oblika ponašanja u djece predškolske dobi pokazuje da je oko 15,1% djece u dječjem vrtiću često fizički agresivno jedno prema drugome.

3.5. Poremećaji eliminacije

3.5.1. Enkopreza

Enkopreza je pražnjenje stolice na neprikladno mjesto (npr. na odjeću ili na pod). Najčešće je nepovoljno, a povremeno može biti i namjerno. Pražnjenje crijeva na taj način mora se dogoditi barem jednom na mjesec tijekom najmanje tri mjeseca, a kronološka dob djeteta mora biti četiri godine. Pražnjenje crijeva često je povezano konstipacijom koja može nastati zbog psiholoških razloga (npr. anksioznosti zbog obavljanja velike nužde na određenom mjestu ili suprotstavljanog ponašanja) što dovodi do izbjegavanja pražnjenja crijeva. (Nikolić i sur., 2004). Dijete s enkoprezom osjeća sram i izbjegava određene situacije i događaje kao npr. školu ili kampiranje koje mogu biti neugodne. Enkopreza kod djeteta utječe na njegovo samopoštovanje, na stupanj socijalnog otuđenja od strane vršnjaka te na bijes i odbacivanje od strane skrbnika. Često se pojavljuje nakon nekog tragičnog događaja djeteta (Nikolić i sur., 2004). Promatranja su pokazala da je kod djeteta koje ima enkoprezu povećana senzibilnost na zahtjeve iz okoline i doživljaj neuspjeha koji upozorava na defekt formacije identiteta te da su prisutna ponašanja poput agresivnosti i nedostatka povjerenja. Moguće je da enkoprezu uzrokuju loši emocionalni odnosi između djece i roditelja i da su posebno poremećeni bračni

odnosi između roditelja (Nikolić i sur., 2004). Postoje dva tipa enkopreze: 1. „primarni tip“ u kojem dijete nikad nije uspostavilo obavljanje velike nužde, 2. „sekundarni tip“ u kojem se smetnja razvila nakon uspostavljenog razdoblja obavljanja velike nužde.

3.5.2. Enureza

Enureza je nekontrolirano mokrenje tijekom dana ili noći u krevet ili odjeću kod djece (Nikolić, 2004). Kako bi se mogla opravdati dijagnoza enureze, mokrenje se mora dogoditi najmanje dva puta na tjedan tijekom najmanje tri mjeseca. Enureza je najčešća noću kad dijete spava, pa se ne može probuditi da bi voljno išlo mokriti. Postoje podtipovi enureze;

- a) Samo noćna enureza je najčešći podtip, definiran je mokrenjem samo za vrijeme noćnog spavanja. Katkad se izlučivanje dogodi za vrijeme REM – faze spavanja (u kojoj se javljaju snovi), a dijete se može sjećati sna u kojem je uriniralo.
- b) Samo dnevna enureza označava mokrenje djeteta tijekom budnog razdoblja. Ona je češća u djevojčica te se nakon devete dodine ne bi smjela javiti (Nikolić, 2004). Dnevna enureza može se dogoditi katkad zbog odbojnosti prema upotrebi zahoda, zbog zaokupljenosti igrom ili školom.
- c) Noćna i dnevna enureza je kombinacija noćne i dnevne enureze te se pojavljuje kod 32% djece (Nikolić, 2004).

Stupanj oštećenja koji je povezan s enurezom su ograničene djetetove društvene aktivnosti ili smanjeno samopoštovanje, stupanj socijalnog izopaćenja od strane vršnjaka te bijes i kazna (Nikolić, 2004).

Kao i kod enkopreze, postoje dva tipa tijeka enureze: 1. “primarni tip u kojem dijete nikad nije naučilo biti suho tijekom noći, 2. “sekundarni tip” u kojem se smetnja razvila nakon što je dijete naučilo da ne mokri tokom noći.

4. METODE ISTRAŽIVANJA

4.1. Svrha i cilj istraživanja

Procjeniti koliko se često javljaju nepoželjni oblici ponašanja u odgojno – obrazovnim skupinama dječjih vrtića, te na koje načine i koliko često se prema procjeni odgajatelja takva ponašanja manifestiraju. S tim u vezi, kreiranim upitnikom prikupljaju se podaci o manifestaciji nepoželjnih ponašanja djece s teškoćama u razvoju i tipično razvijene djece.

4.2. Ispitanici

U istraživanju je sudjelovalo 152 ispitanika, odojitelja/odgojiteljica iz Sjeverozapadne Hrvatske koji/koje su odgovarali/odgovarale na pitanja ponuđenih odgovora, slobodnog tipa, te na skali od 1 što znači “nikada” do 4 što znači “gotovo uvijek”.

4.3. Mjerni instrument

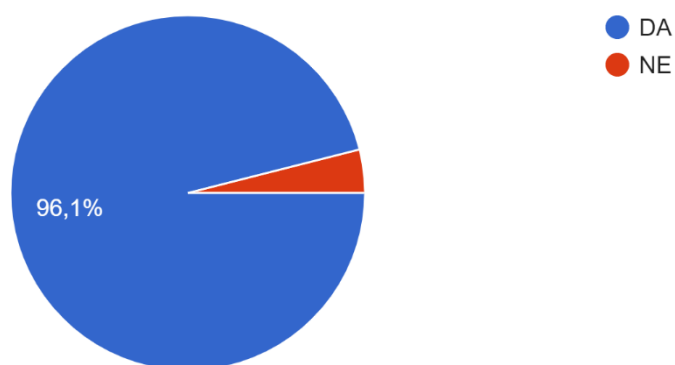
Za potrebe ovoga rada korišten je adaptirani Upitnik o ponašanju učenika (Bouillet i Pavin Ivanec, 2014). Varijable u Upitniku odnose se na opća pitanja o odgojiteljima, općim karakteristikama djece, njihovoj prihvaćenosti među vršnjacima te varijable koje se odnose na procjenu ponašanja. Ispunjavanje Upitnika provedeno je anonimno i online preko google platforme. Upitnik ima sveukupno 30 pitanja, 9 pitanja na koja su odgovori bili ponuđeni, te 4 pitanja koja su bila slobodnog tipa, odnosno u koja su odgojitelji imali mogućnost tekstom upisati odgovor. Također se sastojala od 17 pitanja na koja se odgovaralo na skali od 1 do 4, pri čemu je 1 značilo „nikada, a 4 „gotovo uvijek“.

4.4. Postupak

Ispitanici su kontaktirani o istraživanju preko udruga odgojitelja i e - mailova, objašnjena im je svrha istraživanja te su prilikom izrade rada poštivana načela etičnosti istraživanja. Sudionicima je naglašena njihova dragovoljnost sudjelovanja.

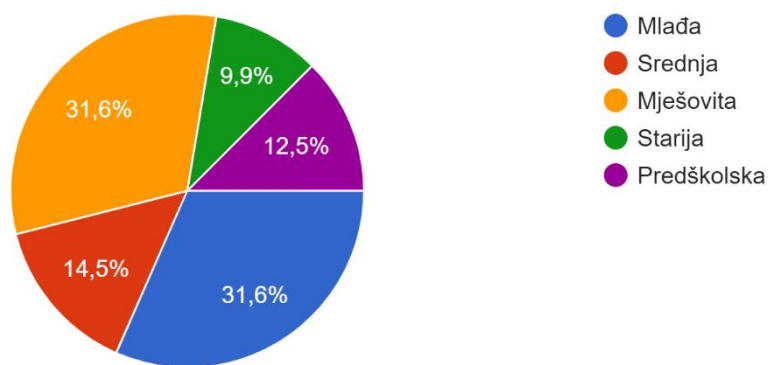
4.5. Rezultati

Prilikom izjašnjavanja o susretu odgojitelja s djetetom koje iskazuje nepoželjne oblike ponašanja u dječjem vrtiću, iz podataka je razvidno kako je njih 96,1% (N=146) dosad u svojoj praksi susrelo dijete koje iskazuje neki od oblika nepoželjnog ponašanja, dok njih 3,9% (N=6) ističe da se nije susrelo s istim.

Graf 1. *Susret odgojitelja s djetetom koje iskazuje nepoželjne oblike ponašanja u dječjem vrtiću*

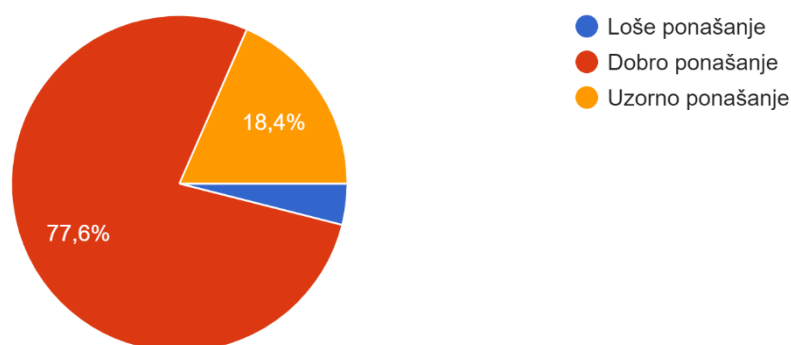
Obzirom na dobnu odgojno – obrazovnu skupinu u kojoj odgojitelji rade, sljedeći su rezultati dobiveni: 31,6% (N=48) odgojitelja izjašnjava se da rade u mlađoj odgojno – obrazovnoj skupini. Njih 14,5% (N=22) radi u srednjoj odgojno – obrazovnoj skupini. 31,6% (N=48) odgojitelja navodi da rade u mješovitoj odgojno – obrazovnoj skupini. Njih 9,9% (N=15) izjašnjava se da radi u starijoj odgojno – obrazovnoj skupini, te njih 12,5% (N=19) ističe kako radi u predškolskoj odgojno – obrazovnoj skupini.

Graf 2. *Odgojno-obrazovne skupine u kojima odgojitelji rade*

U prosjeku u odgojno – obrazovnim skupinama boravi $M=21,89$ djece ($SD=5,96$), od čega je u prosjeku nešto više dječaka ($M=11,22$; $SD=3,84$) nego li djevojčica ($M=10,82$; $SD=3,63$).

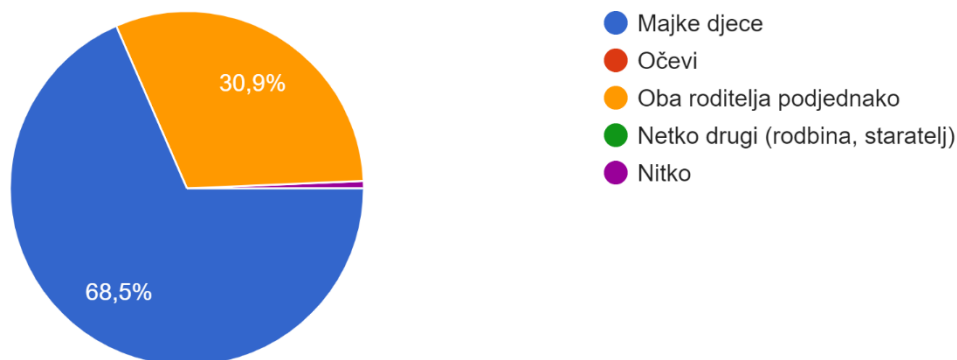
Prema procjeni odgojitelja o ponašanju djece u odgojno – obrazovnoj skupini vidljivo je da 3,9% ($N=6$) djece iskazuje loše oblike ponašanja, 77,6% ($N=118$) djece iskazuje dobro ponašanje, dok 18,4% ($N=28$) djece iskazuje uzorno ponašanje.

Graf 3. *Opća ocjena ponašanja djece u odgojno – obrazovnim skupinama*

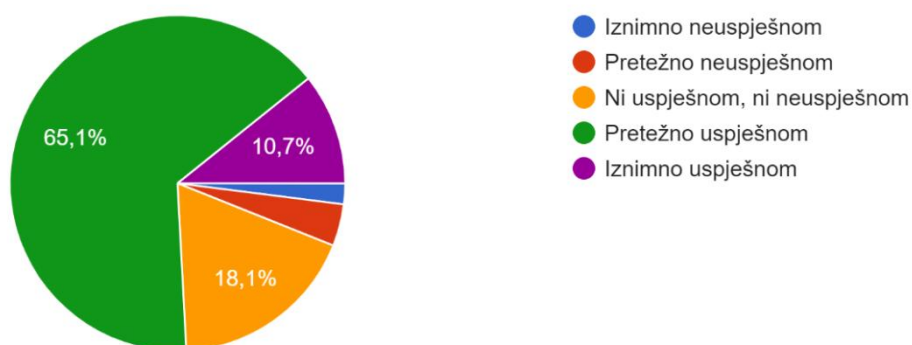
Prilikom izjašnjavanja odgojitelja o informacijama vezanih uz djecu, vidljivo je da na njih 68,5% ($N=102$) dolaze majke djece, dok je navedeno da očevi djece ne

dolaze. Njih 30,9% (N=46) iskazuje da dolaze oba roditelja podjednako. Također navode da rodbina i staratelji uopće ne dolaze na informacije. 0,7% (N=1) navodi da ne dolazi nitko na informacije vezane uz djecu.

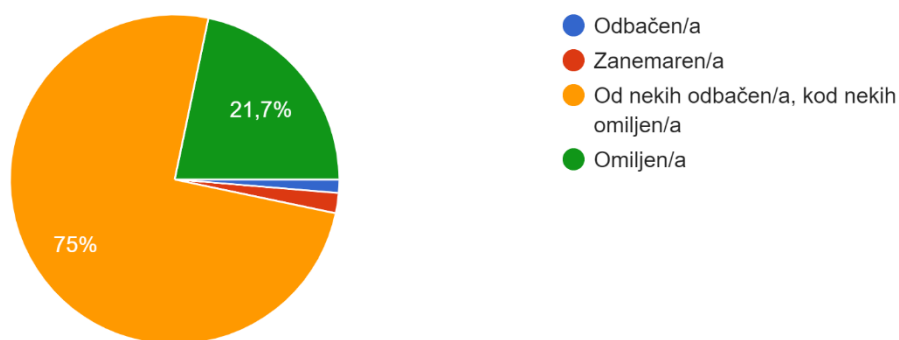
Graf 4. Osobe koje pretežno dolaze na informacije o djeci u dječji vrtić

Na pitanje odgojiteljima kakva je suradnja s roditeljima djece, njih 2,0% (N=3) odgovara da je iznimno neuspješna, 4,0% (N=6) se izjašnjava da je suradnja pretežno neuspješna, 18,1% (N=27) smatra da je suradnja ni uspješna, ni neuspješna. 65,1% (N=97) navodi da je suradnja pretežno uspješna te njih 10,7% (N=16) suradnju smatra iznimno uspješnom.

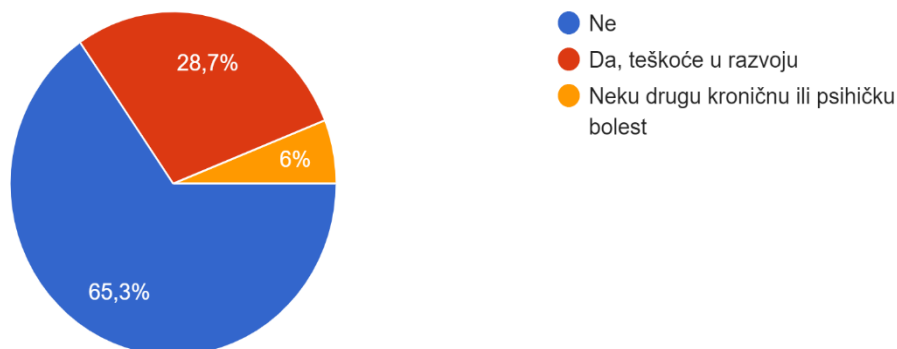
Graf 5. Odgojiteljska procjena suradnje s roditeljima djece u dječjem vrtiću

Obzirom na procjenu odgojitelja jesu li djeca prihvaćena od strane svojih vršnjaka, vidljivo je da je njih 1,3% (N=2) navelo da su djeca odbačena, njih 2,0% (N=3) smatra da su zanemarena, njih 75,0% (N=114) navodi da su od nekih odbačena, kod nekih omiljena, njih 21,7% (N=33) smatra da su omiljena.

Graf 6. Procjena odgojitelja o tome kakva su djeca u odgojno – obrazovnoj grupi vršnjaka

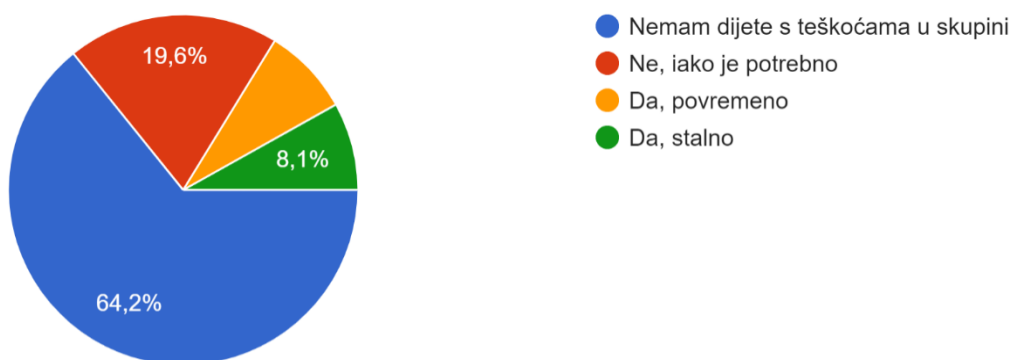
Na pitanje imaju li odgojitelji u odgojno – obrazovnoj skupini dijete s teškoćama u razvoju odgojitelji su odgovorili sljedeće: njih 65,3% (N=98) odgovorilo je da nema dijete s teškoćama u razvoju, 28,7% (N=43) odgovorilo je da ima dijete s teškoćama u razvoju te je njih 6,0% (N=9) odgovorilo da ima dijete s nekom drugom kroničnom ili psihičkom bolešću.

Graf 7. Uključenost djeteta s teškoćama u razvoju u odgojno – obrazovnoj grupi

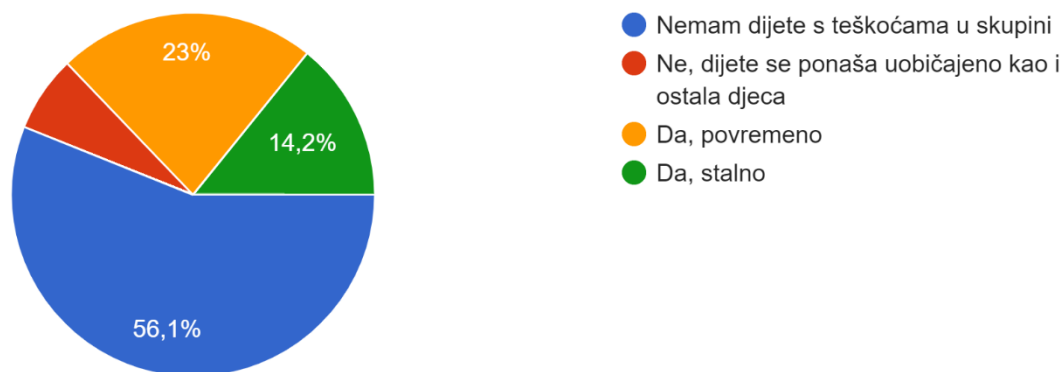
Iz odgovora odgojitelja koji su se izjasnili da u odgojno – obrazovnoj skupini imaju dijete s teškoćama u razvoju vidljivo je da njih 36,36% (N=16) navodi da dijete ima autizam, 4,55% (N=2) da ima socio-emocionalne teškoće. 6,82% (N=3) iskazuje da dijete ima ADHD (poremećaj hiperaktivnosti i deficita pažnje), 2,27% (N=1) navodi da ima dijete s intelektualnim teškoćama, 2,27% (N=1) navodi da dijete ima bolest hemofiliju, 13,64% (N=6) navodi da dijete ima poremećaje u govoru, 6,82% (N=3) iskazuje da dijete ima Downov sindrom. 2,27% (N=1) navodi da ima dijete s epilepsijom, također 2,27% (N=1) njih navodi da ima dijete s poremećajem rasta, 2,27% (N=1) se izjašnjava da ima dijete s poremećajem pažnje i agresije.

Prilikom izjašnjavanja odgojitelja o potpori pomoćnika za dijete s teškoćama vidljivo je: njih 64,2% (N=95) ističe kako nema dijete s teškoćama u odgojno-obrazovnoj skupini, 19,6% (N=26) navodi da nema potporu pomoćnika za dijete s teškoćama u odgojno – obrazovnoj skupini, iako je potrebno. 8,1% (N=12) ističe da povremeno ima pomoćnika za dijete s teškoćama u odgojno – obrazovnoj skupini te njih 8,1% (N=12) iskazuje da stalno ima potporu pomoćnika za dijete s teškoćama.

Graf 8. *Potpora pomoćnika za dijete s teškoćama u razvoju*

Prema procjeni odgojitelja koji u grupi imaju dijete s teškoćama u razvoju, 14,2% (N=21) odgojitelja ističe kako dijete s teškoćama konstantno pokazuje nepoželjne oblike u ponašanju. 23,0% (N=34) odgojitelja navodi da su prisutni, ali povremeni nepoželjni oblici u ponašanju kod djeteta s teškoćama, dok njih 6,8% (N=10) navodi da dijete s teškoćama ne pokazuje nepoželjne oblike u ponašanju prilikom boravka u odgojno – obrazovnoj skupini.

Graf 9. Problemi u ponašanju djeteta s teškoćama u razvoju

Kako bi se ispitala procjena odgojitelja o ponašanju djece u njihovim odgojno-obrazovnim skupinama konstruirana je *skala o procjeni ponašanja djece* koja je bila sastavljena od 17 čestica. Procjenjivanje se vršilo na skali od 4 stupnjeva (od 1 do 4), pri čemu je 1 značilo „nikada“, a 4 „gotovo uvijek“.

Tablica 1. Procjena odgojitelja o ponašanju djece u odgojno – obrazovnim skupinama

Molimo Vas da odaberete vrijednost uz tvrdnju koja najviše odgovara Vašoj procjeni ponašanja djece.	Nikada (1)	Rijetko (2)	Često (3)	Gotovo uvijek(4)	M	SD
1. Većina djece u mojoj skupini baca se na pod ako ne dobije ono što želi.	44,1	51,3	4,6	0,0	1,61	0,58
2. Djeca u našem vrtiću fizički su agresivna jedni prema drugima.	13,8	70,4	15,1	0,7	2,03	0,56
3. Djeca se međusobno optužuju i okrivljuju.	5,3	37,5	50,7	6,6	2,59	0,69
4. Većina djece ima teškoće u razumijevanju određenih aktivnosti.	13,2	78,3	7,2	1,3	1,97	0,51
5. Djeca u skupini traže previše pažnje.	7,9	51,3	36,8	3,9	2,37	0,69

6. Djeca namjerno uništavaju igračke i/ili radni materijal.	34,9	55,9	9,2	0,0	1,74	0,61
7. Očekivana samostalnost djece je u skladu s njihovom dobi i sposobnostima.	1,3	13,2	54,6	30,9	3,15	0,69
8. Sklonost osamljivanju uobičajena je pojava kod djece u mojoj skupini.	21,7	57,9	18,4	2,0	2,01	0,69
9. Djeca izbjegavaju društvo vršnjaka.	50,0	44,1	5,3	0,7	1,57	0,63
10. Djeca koriste napadne (neprimjerene) načine ponašanja kako bi zadobili pažnju vršnjaka.	26,3	55,3	16,4	2,0	1,94	0,71
11. Vršnjaci se međusobno žale na ponašanje pojedine djece.	7,2	46,7	37,5	8,6	2,47	0,75
12. Djeca u mojoj skupini se služe neistinama kako bi postigla neke od svojih ciljeva.	32,9	50,7	14,5	2,0	1,86	0,73
13. Djeca iz moje skupine traže objašnjenje kad nešto ne razumiju.	2,0	17,1	53,3	27,6	3,07	0,72
14. Djeca iz moje skupine traže pomoć u rješavanju zadataka.	0,7	24,3	64,5	10,5	2,85	0,59
15. Djeca iz moje skupine traže pažnju vršnjaka na primjeren način.	5,9	17,1	64,5	12,5	2,84	0,71
16. Većina djece u mojoj skupini ometa odvijanje redovitih aktivnosti.	27,6	60,5	8,6	3,3	1,88	0,69
17. Djeca u mojoj skupini odbijaju sudjelovati u međusobnim igrama i aktivnostima.	37,5	55,9	5,3	1,3	1,70	0,63

Prema procjeni odgojitelja većina djece u njihovoj odgojno – obrazovnoj skupini nikada se ili rijetko bacaju na pod ako ne dobiju ono što žele te su djeca rijetko fizički agresivna prema drugima. Djeca se, prema procjeni odgojitelja, često optužuju i okrivljuju međusobno. Odgojitelji navode da većina djece rijetko imaju teškoće u razumijevanju određenih aktivnosti. Kod tvrdnje da djeca traže previše pažnje, rezultati pokazuju da više od polovice odgojitelja procjenjuje kako djeca rijetko traže previše pažnje, ali nije zanemarivo da oko 40% odgojitelja procjenjuje kako djeca često ili gotovo uvijek traže previše pažnje.

Naravno u takvim procjenama potrebno je imati na umu da pojmovi kao što je „previše pažnje“ ne znače podjednako za sve odgojitelje. Moguće je da u takvim

procjenama do izražaja dolazi subjektivno razmišljanje odgojitelja o tome što je previše, što se veže uz osobnu paradigmu svakog pojedinca. Nadalje, prema procjeni odgojitelja djeca u njihovoj odgojno – obrazovnoj skupini rijetko namjerno uništavaju igračke i/ili radni materijal, dok očekivanu samostalnost djece procjenjuju često u skladu s njihovom dobi i sposobnostima.

Odgojitelji ističu da je sklonost osamljivanja rijetka pojava kod djece u njihovoj odgojno-obrazovnoj skupini te kako djeca u njihovoj odgojno – obrazovnoj skupini nikada ili rijetko izbjegavaju društvo vršnjaka. Odgojitelji u najvećoj mjeri navode da djeca rijetko koriste neprimjerene načine ponašanja kako bi zadobila pažnju vršnjaka te da se vršnjaci rijetko žale na ponašanje pojedine djece. Iako je kod navedene tvrdnje najviše odgojitelja procijenilo da se djeca rijetko žale na ponašanje pojedine djece, rezultati pokazuju kako je sljedeći najviši postotak na odgovoru da djeca to rade često. Stoga se za ovu tvrdnju može reći da su mišljenja odgojitelja podijeljena, jer u prosjeku 54% odgojitelja na ovu tvrdnju odgovara sa „nikada“ ili „rijetko“, a 46% sa „često“ ili „gotovo uvijek“. Prema procjeni odgojitelja djeca u njihovoj odgojno – obrazovnoj skupini nikada ili rijetko se služe neistinama kako bi postigla neke od svojih ciljeva, a često ili gotovo uvijek traže objašnjenje kada nešto ne razumiju.

Manji je postotak onih koji nikada neće ili će rijetko zatražiti objašnjenje ako nešto ne razumiju. Odgojitelji ističu da djeca iz njihove odgojno – obrazovne skupine često traže pomoć u rješavanju zadataka te često traže pažnju vršnjaka na primjeren način. Odgojitelji navode da većina djece iz njihove odgojno-obrazovne skupine rijetko ometa odvijanje redovitih aktivnosti te da rijetko odbija sudjelovati u međusobnim igrama i aktivnostima.

Iz tablice se može vidjeti da su najviše bodovana pozitivna ponašanja djece; da je očekivana samostalnost djece u skladu s njihovom dobi i sposobnostima te da djeca traže objašnjenje kada nešto ne razumiju. Također se vidi da su najmanje bodovane negativna ponašanja djece; da odbijaju sudjelovati u međusobnim igrama i aktivnostima te da se bacaju na pod ako ne dobiju ono što žele.

Prosječne ocjene pozitivnijih oblika ponašanja su snažnije izražena, dok su kod negativnih oblika ponašanja, ponašanja slabije izražena, odnosno naznačena sa „nikad“ i „rijetko“.

Ima čak 15% koji kažu da su djeca u njihovoj odgojno – obrazovnoj skupini često fizički agresivna jedna prema drugima, što se ne smije izuzeti te se isto tako ističe da oko 8% djece ima teškoće u razumijevanju.

6. ZAKLJUČAK

Prosocijalno ponašanje je vrlo važno za razvoj djece od rane pa sve do odrasle dobi. Njemu suprotna ponašanja su nepoželjni oblici ponašanja koji su sve češća tema današnjice te im se pridaje velika važnost u smislu više iskazivanja, no manje poduzimanja određenih mjera za mogućnost poboljšanja. Podaci ukazuju u korist pretpostavke da se nepoželjni oblici ponašanja javljaju već u ranoj dječjoj dobi što je u skladu s odgovorom većine odgojitelja da su se susreli s djetetom koje iskazuje nepoželjne oblike ponašanja. Iz teorije se može vidjeti da djeca s različitim poremećajima u razvoju mogu iskazivati određene probleme u ponašanju, čime se u istraživanju većina odgojitelja složila i procijenila da većina djece s razvojnim teškoćama ili bolestima iskazuje nepoželjne oblike ponašanja u odgojno – obrazovnim skupinama.

Na istraživačko pitanje koliko često djeca u odgojno – obrazovnim skupinama iskazuju nepoželjne oblike ponašanja odgovor je da rijetko iskazuju nepoželjne oblike ponašanja, što se pokazalo kao pozitivna činjenica. Međutim, odgojno-obrazovna potpora djeci s teškoćama podrazumijeva uključivanje pomoćnika ukoliko je to potrebno u odnosu na obilježja teškoća i funkcioniranja. Pokazalo se da većina odgojitelja nema potporu pomoćnika za djecu s teškoćama, iako procjenjuju da im je ona potrebna.

Kao što se može vidjeti iz provedenog istraživanja, u predškolske ustanove nisu uključena brojna djeca s teškoćama u razvoju, a niti djeca iskazuju nepoželjne oblike ponašanja. U odnosu na djecu s teškoćama valja promisliti jesu li ona neprepoznata u odgojno-obrazovnim skupinama od strane njihovih odgojitelja i stručnih suradnika ili je njihovo uključivanje u programe predškolskog odgoja i obrazovanja zastupljeno tek u manjoj mjeri.

7. LITERATURA

1. Ajduković, M. i Pečnik, N. (1994). *Nenasilno rješavanje sukoba*. NIP "Alinea": Zagreb.
2. Američka psihijatrijska udruga (2014). *Dijagnostički i statistički priručnik za duševne poremećaje, peto izdanje*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
3. Bašić, J. (2009). *Teorije prevencije: prevencija poremećaja u ponašanju i rizičnih ponašanja djece i mladih*. Zagreb: Školska knjiga.
4. Berk, L.E. (2008). *Psihologija cjeloživotnog razvoja*. Jastrebarsko: Naklada slap.
5. Bouillet, D. (2010). *Izazovi integriranog odgoja i obrazovanja*. Zagreb: Školska knjiga.
6. Bouillet, D. i Pavin-Ivanec, T. (2014). *Problemi u ponašanju djece rane školske dobi – fenomenološki aspekti*. Zagreb: Forum za slobodu odgoja, www.fso.hr
7. Brajša – Žganec, A. (2003). *Dijete i obitelj: Emocionalni i socijalni razvoj*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
8. Brajša – Žganec, A. i Slunjski, E. (2007). Socioemocionalni razvoj u predškolskoj dobi: povezanost razumijevanja emocija i prosocijalnoga ponašanja. *Društvena istraživanja*, 16 (3), 477-496. (Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/19080> 26.06.2019.)
9. Cakić, L. i Velki, T. (2014). Agresivnost i prihvaćenost u skupini djece predškolske dobi. *Život i škola*, LX (32), 15-22. (Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/131203> 30.06.2019.)
10. Eisenberg, N. i Mussen, P. (1989). *The roots of prosocial behavior in children*. Cambridge: Cambridge University Press.
11. Greenspan, S. (2004). *Zahtjevna djeca: Razumijevanje, podizanje i radost s pet teških tipova djece*. Lekenik: Ostvarenje.
12. Grgin T. (1997). *Edukacijska Psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
13. Haug-Schnabel, G. (1996). *Agresivnost u dječjem vrtiću*. Zagreb: EDUCA.
14. Jessor, R. (ed.) (1998). *New perspectives on Adolescent Risk Behaviour*. Los Angeles: Cambridge University Press.
15. Jurin, M. i Sekušak – Galešev, S. (2008). Poremećaj pozornosti s hiperaktivnošću (ADHD)-multimodalni pristup. *Paediatrica Croatica*, 52 (3), 195-201.
16. Mamić, D. i Fulgosi – Masnjak, R. (2014). Psihički poremećaji i socijalna zrelost djece i mladih s poremećajima iz autističnog spektra i djece i mladih s većim

- intelektualnim teškoćama. *Socijalna psihijatrija*, 42 (1) 21-32. (Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/127725> 28.06.2019.)
17. Melillo, R. (2016). *Isključena djeca: revolucionarni program koji pomaže mozak djece s autizmom, disleksijom, ADHD-om i drugim neurološkim smetnjama dovesti u ravnotežu*. Split: Harfa.
18. Mihić, J. i Bašić, J. (2008). Preventivne strategije - eksternalizirani poremećaji u ponašanju i rizična ponašanja djece i mladih. *Ljetopis socijalnog rada*, 15 (3), 445-471. (Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/31381> 30.06.2019.)
19. Miljak, A. (2009). *Življenje djece u vrtiću: Novi pristupi u shvaćanju, istraživanju i organiziranju odgojno – obrazovnog procesa u dječjim vrtićima*. Zagreb: SM naklada.
20. Nikolić, S., Marangunić M. i suradnici (2004). *Dječja i adolescentna psihijatrija*. Zagreb: Školska knjiga.
21. Nikolić S. (2000). *Autistično dijete*. Zagreb: Prosvjeta.
22. Oatley, K. i Jenkins, J. M., (2000.), *Understanding emotions*. Oxford: Blackwell Published Inc.
23. Sekušak-Galešev, S., Frey Škrinjar, J., Masnjak, L. (2015). *Ispitivanje socijalne uključenosti i kvalitete podrške u sustavima predškolskog, osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja za djecu i učenike s poremećajem iz autističnog spektra (PAS) i deficitom pažnje i hiperaktivnim poremećajem (ADHD)*. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
24. Silov, A. (2015). *Nepoželjna ponašanja djece*. Dostupno na web stranici <https://www.rivrtici.hr/zbornik-nepozeljna-ponasanja-djece>. (Preuzeto dana 07.06.2019.)
25. Sindik, Z. i Sindik, J. (2013). *Taksonomizacija nepoželjnih oblika ponašanja i socijalnih vještina kod predškolske djece*. Zbornik radova Međimurskog veleučilišta u Čakovcu, 4 (2), 123-127. Dostupno na web stranici <https://hrcak.srce.hr/113584> (Preuzeto dana 07.06.2019.)
26. Underwood, M.K., Kupersmidt, J.B. i Coie, J.D. (1996). Childhood peer sociometric status and aggression as predictors of adolescent childbearing. *Journal of Research on Adolescence*, 6 (2), 201-223.
27. Uzelac, S. i Bouillet, D. (2007). *Osnove socijalne pedagogije*. Zagreb: Školska knjiga.
28. Vasta, R., Heith, M. i Miller, S.A. (1997). *Dječja psihologija*. Jastrebarsko:

Naklada Slap.

29. Zloković, J. i Vrcelj, S. (2010). Rizična ponašanja djece i mladih. *Odgojne znanosti*, 12 (1), 197-213. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/59618> 21.06.2019.
30. Žižak A. i Bouillet D., (2003). *Standardi programa prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih*. Zagreb: Alinea.

PRILOZI

Kratka biografska bilješka

Zovem se Lucija Sambol. Imam dvadeset i jednu godinu. Rođena sam 22. rujna 1997. godine u Varaždinu. Živim u Varaždinskoj županiji, u gradu Lepoglavi. Svoje osnovnoškolsko obrazovanje završila sam u Osnovnoj školi “Ante Starčevića Lepoglava” u Lepoglavi.

Nakon završene osnovne škole upisala sam Strojarsku i prometnu školu Varaždin, smjer tehničarka cestovnog prometa. Srednjoškolsko obrazovanje završila sam 2016. godine te se nakon položene mature upisala na redoviti preddiplomski studij Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja na Učiteljskom fakultetu u Zagrebu, odsjek Čakovec.

Tijekom osnovne škole bila sam aktivna članica školskog zbora. Tijekom pohađanja srednje škole bila sam članica ženskog pjevačkog zbora “Collegium Artisticum” Lepoglava. Prilikom upisivanja na fakultet upisala sam izborni kolegij Zborno pjevanje, pa sam time 3 godine studiranja bila aktivna članica Studentskog zbora.

Aktivnim učenjem i marljivim radom položila sam sve propisane ispite na fakultetu. Obranom završnog rada dobila sam poticaj za daljnje obrazovanje i usavršavanje u odgojiteljskom zvanju.

Željela bih se zahvaliti svojim roditeljima, sestrama i dečku koji su bili uz mene tijekom studiranja te me poticali i pružali mi podršku tijekom sve tri godine studiranja.

Izjava o samostalnoj izradi rada

Ja, Lucija Sambol, izjavljujem da sam ovaj završni rad na temu Procjena učestalosti i manifestacije nepoželjnih oblika ponašanja u djece predškolske dobi, izradila samostalno, pomoću stručne literature i sumentora.

IZJAVA

o odobrenju za pohranu i objavu ocjenskog rada

kojom ja Lucija Sambol OIB: 91433389159, studentica Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, kao autor ocjenskog rada pod naslovom: Procjena učestalosti i manifestacije nepoželjnih oblika ponašanja u djece predškolske dobi, dajem odobrenje da se, bez naknade, trajno pohrani moj ocjenski rad u javno dostupnom digitalnom repozitoriju ustanove Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Sveučilišta te u javnoj internetskoj bazi radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, sukladno obvezi iz odredbe članka 83. stavka 11. Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju (NN 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15).

Potvrđujem da je za pohranu dostavljena završna verzija obranjenog i dovršenog ocjenskog rada. Ovom izjavom, kao autor ocjenskog rada dajem odobrenje i da se moj ocjenski rad, bez naknade, trajno javno objavi i besplatno učini dostupnim:

a) široj javnosti

b) studentima i djelatnicima ustanove

c) široj javnosti, ali nakon proteka 6 / 12 / 24 mjeseci (zaokružite odgovarajući broj mjeseci).

**Zaokružite jednu opciju. Molimo Vas da zaokružite opciju a) ako nemate posebnih razloga za ograničavanje dostupnosti svog rada.*

Vrsta rada: a) završni rad preddiplomskog studija

b) diplomski rad

Mentor/ica ocjenskog rada:

Naziv studija:

Odsjek

Datum obrane: _____

Članovi povjerenstva: 1. _____

2. _____

3. _____

Adresa elektroničke pošte za kontakt:

Čakovec, 2.7.2019.

(vlastoručni potpis studenta)

U svrhu podržavanja otvorenog pristupa ocjenskim radovima trajno pohranjenim i objavljenim u javno dostupnom digitalnom repozitoriju ustanove Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, ovom izjavom dajem pravo iskorištavanja mog ocjenskog rada kao autorskog djela pod uvjetima *Creative Commons* licencije:

- 1) CC BY (Imenovanje)
- 2) CC BY-SA (Imenovanje – Dijeli pod istim uvjetima)
- 3) CC BY-ND (Imenovanje – Bez prerada)
- 4) CC BY-NC (Imenovanje – Nekomercijalno)
- 5) CC BY-NC-SA (Imenovanje – Nekomercijalno – Dijeli pod istim uvjetima)
- 6) CC BY-NC-ND (Imenovanje – Nekomercijalno – Bez prerada)

Ovime potvrđujem da mi je prilikom potpisivanja ove izjave pravni tekst licencija bio dostupan te da sam upoznat s uvjetima pod kojim dajem pravo iskorištavanja navedenog djela.

(vlastoručni potpis
studenta)

O *Creative Commons* (CC) licencijama

CC licencije pomažu autorima da zadrže svoja autorska i srodna prava, a drugima dopuste da umnožavaju, distribuiraju i na neke načine koriste njihova djela, barem u nekomercijalne svrhe. Svaka CC licencija također osigurava autorima da će ih se priznati i označiti kao autore djela. CC licencije pravovaljane su u čitavom svijetu. Prilikom odabira autor treba odgovoriti na nekoliko pitanja - prvo, želi li dopustiti korištenje djela u komercijalne svrhe ili ne, a zatim želi li dopustiti prerade ili ne? Ako davatelj licence odluči da dopušta prerade, može se također odučiti da od svatko tko koristi djelo, novonastalo djelo učini dostupnim pod istim licencnim uvjetima. CC licencije iziskuju od primatelja da traži dopuštenje za sve ostala korištenja djela koje su prema zakonu isključivo pravo autora, a koje licencija izrijeком ne dopušta.

Licencije:

Imenovanje (CC BY)

Ova licencija dopušta drugima da distribuiraju, mijenjaju i prerađuju Vaše djelo, čak i u komercijalne svrhe, dokle god Vas navode kao autora izvornog djela. To je najotvorenija CC licencija.

Sažetak licencije: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.hr>

Puni pravni tekst: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/legalcode>

Imenovanje-Dijeli pod istim uvjetima (CC BY-SA)

Ova licencija dopušta drugima da mijenjaju i prerađuju Vaše djelo, čak i u komercijalne svrhe, dokle god Vas navode kao autora i licenciraju novonastala djela pod istim uvjetima (sve daljnje prerade će također dopuštati komercijalno korištenje).

Sažetak licencije: <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hr>

Puni pravni tekst: <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>

Imenovanje-Bez prerada (CC BY-ND)

Ova licencija dopušta redistribuiranje, komercijalno i nekomercijalno, dokle god se djelo distribuira cjelovito i u neizmijenjenom obliku, uz isticanje Vašeg autorstva.

Sažetak licencije: <https://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/deed.hr>
Puni pravni tekst: <https://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/legalcode>

Imenovanje-Nekomercijalno (CC BY-NC)

Ova licencija dopušta drugima da mijenjaju i prerađuju Vaše djelo u nekomercijalne svrhe. Iako njihova nova djela bazirana na Vašem moraju Vas navesti kao autora i biti nekomercijalna, ona pritom ne moraju biti licencirana pod istim uvjetima.

Sažetak licencije: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.hr>
Puni pravni tekst: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode>

Imenovanje-Nekomercijalno-Dijeli pod istim uvjetima (CC BY-NC-SA)

Ova licencija dopušta drugima da mijenjaju i prerađuju Vaše djelo u nekomercijalne svrhe, pod uvjetom da Vas navedu kao autora izvornog djela i licenciraju novonastala djela pod istim uvjetima.

Sažetak licencije: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/deed.hr>
Puni pravni tekst: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/legalcode>

Imenovanje-Nekomercijalno-Bez prerađivanja (CC BY-NC-ND)

Ovo je najrestriktivnija od CC licencija – dopušta drugima da preuzmu Vaše djelo i da ga dijele s drugima pod uvjetom da Vas navedu kao autora, ali ga ne smiju mijenjati ili koristiti u komercijalne svrhe.

Sažetak licencije: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.hr>
Puni pravni tekst: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>